

TOMPA MIHÁLY KIADATLAN LEVELEI.<sup>1</sup>

## I. Toldy Ferenczhez.

## 1.

Toldy Ferencznek tiszteletét

Tompa Mihály.

Nagy örömmel láttam azon részvétet, mellyel a derék Garay neve országszerte találkozik; s midőn ezt látva gondolkozóba estem: valljon csupán a hírlapok által támasztott s kézről kézre adott napi divat-e ez a lelkesedés, vagy pedig öntudatos lerovása azon tartozásnak, mellyre a nemzet, érdemesei iránt, kötelezve van? Felszólít egy derék férfi, Bajzának velem együtt őszinte tisztelője: hogy a balsorstól sujtottnak nevét pendítsük meg az elhunyt Garay-é mellett. És csakugyan néhány jó ember s lelkes nő szívessége képessé tőn engem, hogy kegyednek, mint a derék Bajza egyik legjobb barátjának, — ki, mellette nem rég is melegen szót emelt a lapokban — 40 ezüst forintot küldhessek azon kéréssel: méltóztassék ezt az illető helyre juttatni. Más felől a Garay-árváknak már elküldtem néhány forintot, tehát ez a 40 pengő egyenesen Bajzának. Bár csekély eredményü, de jóindulatú példánk sok követőre találna!

Végül fogadja kegyed legőszintébb tiszteletemet.

Hanva, Febr. 7. 1854.

## 2.

Tekintetes Titoknok Ur!

Elmulván a *nagy nap* s vele az elfoglaltatás nagyobb része: legyen szabad multkor tett alázatos kérelmemet megújítani: *a három versbíró eredeti ítélete iránt*. A kívánság ugyan most, — miután versemmel a pesti Kazinczy-ünnepen az történt a mi történt, — elég különös; de épen azért még inkább ohajtom látni az ítéleteket. Valóban nem értem az egész dolgot! vagy *rosz* volt a vers, vagy *jó*; ha *rosz*: miért díjaztatott? ha *jó*: miért bukott meg?

A változtatásokat nem látván a versben: azt kell hinnem, hogy levelem nem jutott kézhez a kellő időre; annál inkább, mert úgyszólván a legutolsó perczben hívtam fel az igazítások megtételére.

Alázatos kérelmem továbbá: méltóztassék tudatni velem: igaz-e a mit Pesten fülhegygyel hallottam, hogy t. i. az Akademia, a székfoglalások idejét meghosszabbítja? Vagy ez évben még, csakugyan be kell az elválasztottaknak köszönteni? Ez utóbbi eset elég kellemetlen volna rám nézve, ki sok családi bajaim, kedvetlenségem, különösen pedig kedélyem folytonos lehangoltsága miatt, e részben még alig tettem valamit.

Becsés választát ohajtva várván tisztelettel vagyok Hanván Nov. 2. 1859. Tekintetes Titoknok Urnak

alázatos szolgálja

Tompa Mihály.

<sup>1</sup> Eredetijeit a M. Tud. Akadémia könyvtárában.

## 3.

Vett. mart. 12. 1860.<sup>1</sup>

Tekintetes Titoknok Ur!

Becses küldeményét, — emlékkönyvet s érmet, — a kísérő sorokkal egyetemben, nagy köszönettel vettem, bár nem mondhatom, hogy a küldemény azon örömet költötte bennem, melyet költenie lehetett s kellett volna. Legyen szabad a tekintetes ur bocsánatát remélnem, ha — becses soraira válaszulván — e tárgy körüli nézteimet leplezetlenül s tartózkodás nélkül elmondom. Bátorságomért, menssen pályázásom azon sajtószerű praedestinatioja, mely szerint sorsom felette hasonlít a római victimák sorsához, t. i. azok, kik megkoszorúzták homlokomat, késről is gondoskodtak nyakam számára. Én ugyanis nem a publicumban, annak ízlésében, hangulatában; nem a mellékkörülményekben, de egyenesen és kizárólag az akadémiai eljárásban keresem és találok compromittáltatásom okát.

Vegyük elsöben is a *változtatásokat*. — Elhallgatom: *minő* változtatásokat kívánt tőlem a bizottmány, csupán csak azt hozom fel: hogy a pályaversek oct. 3-án ítéltettek el, az ünnepély oct. 27-én volt. 24 napi időköz. És én a kívánt változtatások megtételére az utolsó pillanatban hivattam fel, midőn levelem, alig érhetett már fel Pestre. A legremekebb művet is alig lehetne alkalmasabban tönkre tenni, mint, ha maculaturájával nyomatná ki. Versemnek öt-hat féle *maculaturája* jelent meg. Imé, maga e díszes emlékkönyv! A tekintetes ur, mint *igen fontos* hozta fel octoberi levelében, a Kaz. családéletére vonatkozó helyet. Én teljes készséggel sőt örömmel igazítottam ki, s lett így:

Élet s világ mit tőle megvont,  
Bár tüzhelyén föllelve lön: sat.

Azonban az Emlékkönyvben sincs a méltán megrótt s kijavítani kért hely változtatva, hanem maradt *Tán, Bár* helyett.

A tekintetes ur becses levelében e sorokat olvasom: *Hogy itt nagyobb taps követte a másodrangu költeményt, természetes több okból. 1. mert minden nagy közönség, a kiáltó szépség által inkább vonzatik, mint a legnagyobb szépség által, ha az nem kiáltó. A másodrangu költeménynek szép részletei vannak, azért kapott e költői nagy szárazságban díjt; az elsöranagu egy tökéletes szép egész, azért kapta a jutalmat. 2. Ki a másodrangu költeményt olvasta, nem mint költeményt olvasta, hanem mint egy philippicát dörgötte le. A publicum, mely örvöng örömeiben s ujrátzatja a phrasist: a gyermek ajka németül gagyog, az, az ön költeményét nem érti, a második munka tehát más egyének köszöni successusát, mint költői tökélynek. 3. Hanggal nem győztem sat.*

Igen jól van. Értem és semmi szavam a mondottak ellen. Bele nyugszom a közönség magaviseletébe. Oh, én avval a publicummal, mely Zajzoni verseit már három kiadásban kapkodta el, míg Vörösmartyt a könyvárusok polczain hagyja a molynak: teljesen tisztában vagyok. Ama szónok ur philippicázását észrevétel nélkül hagyom. Mindenki saját módja szerint cselekszik a világon. Nincs panaszom a tekintetes ur ellen, ki valóban

<sup>1</sup> Toldy jegyzete.

nagy kitüntetéssel olvastotta beszédébe versemet s kellő komolysággal kezelte; — de legyen szabad egész tisztelettel, valamint egész bátorsággal is kérdenem: Mi szükség volt a M. Akademiának a publicum gyengeségét, tévedését erőnek erejével magáévá tenni. Mi szükség volt *saját kebelében*, a maga részéről *demostrációsig* vinni azt, mi a publicumnál megrovást érdemel? Mi szükség volt az ünnepély után (!!) árvereznie feljebb a másodrangú költeményt, mely *másnak köszönte successusát, mint költői tökélynek?* hiszen ez által az elsőt, mely *tökéletes szép egész* nem aranyokra, de erkölcsi s művészeti becsére és sulyára nézve szállította le egyszerűsággal saját ítéletét, önállóságát, műértőségét compromittálva az akadémia. Még ha később kitudt volna is, hogy gyengébb az első költemény, mint a második: egész erejével s méltóságával kellett volna az akadémiának kimondott ítéletét fedeznie. Ugyan ki várna mást egy ilyen testülettől!? Aztán, ha szinpadai hatás, *kiáltó szépség* kellett: mért nem adta rögtön amannak a jutalmat? ha nem kellett: honnan e csudálatos, e páratlan eljárás? Itt nem lehetett szó Szász Károlyról, nem Tompa Mihályról, hanem a *czélről*, arról, hogy győzzön a mi jobb! — Azt mondhatná valaki: nem akart, vagy nem mert az Akadémia a közlekedés rohanó árja elé lépni; nem is volt szükség azt tennie, de bizony azt se, hogy, — mint a megostromlott köpü méhei végre fosztogatóikhoz állanak — maga is az az ujongatók sorába lépjen — maga ellen. De az se valószínű, hogy bátorsággal nem hírt volna, hiszen most, a lelkesültség, az áldozattételek napjaiban, olyan választásokat mer tenni, melyek köz-megütközéssel találkoznak.

Valóban új jelenet, hogy a zajgó publicum, melyet Marquis Foudras *szeszélyes baromnak* nevez, adjon irányt valamely tud. Akadémia magatartásának, ízlésének, ítéletének és nem megfordítva. Sehogy se érthető dolog, mikép a m. Akadémia, maga hangolja a nagy közönséget oda, hogy az országszerte tartott K. ünnepélyeken az általa megkoszorúzott pályamunkát úgyszólván elmellőzze, sőt — ez a legjellemzőbb! — még Széphalmon se olvassa fel, holott a vers épen *a széphalmi sír mellől van írva* s épen Széphalomra. Nem, nem tekintetes ur! nem a publicum, de egyenesen a magyar Akadémia bánt velem méltatlanul! s még köszönet, hogy végre nem hajtotta azon szándékát is, mely egyik tanácskozmányában felmerült s *vitatva* volt, mely pályázásomat még inkább csuffá tette volna. Mindez felette különös, és annival különösebb, mert hogy a m. Akadémia mikép, mi *rendkívüli módon* tudja fedezni, s jutalmazni azt, a kit akar: élő példák bizonyítják.

De, a mint írni méltóztatik, *a vers nem bukott meg, sőt tapsot aratott.* Mikép történhetett hát, hogy a sajtó a nyert tapsot is lelkiösmertlenül eltagadta versemről? Az ünnepély után rögtön megjelent *Pesti Napló*, mely az Akadémia bevallott közlönye; a *Szemle*, melyet az Akadémia jegyzője szerkeszt, az Uj N. Muz. sat. mind hideg egykedvűséggel sőt a *nyert taps* után *hütlenséggel* referáltak versemről; senki se tartotta lelkiösmertes dolognak *igazságot szolgáltatni*. Ime tehát az Akadémia, mindenütt és mindig az Akadémia!

Ne méltóztassék megütközni; hogy azt a néhány tapsot vitatom; senki a világon nem ír azért, hogy *ne tessék*; s ha nevetséges és gyermekes dolog

minden áron tetszést vadászni az írónak: e dícsőséges alkalommal, a Kazinczy-ünnepélyeken, egykedvű maradni a sükerre nézve, kivált ha az ember pályázott, sükerrel pályázott: több volna mint lelki otrombaság.

Én őszintén bevallva: bánom, hogy pályáztam. Valóban nem győzők eleget kaczagni, midőn környezetem, barátaim úgy beszélnek velem pályázásom felől, mint *calamitasról*. Tehát ilyen dícsőség, ilyen pályadíj is van? Mondom: bánom, hogy pályáztam; panaszkodom az akadémiai eljárás ellen, vádoló az illetőket, s ha azon küszöbre, mellyen beléphetni érdemem feletti tiszteletnek tartottam volna, soha lábamat nem teszem: igen természetes dolog.

A mi végre a *birák ítéletét* illeti, a díszkönyvben álló meleg, s versemet minden bizonynyal érdemén felül méltányló sorokat, *ollyanul* el nem fogadhatom; kivált ha összevetem a mult évi Oct. 7-én megjelent *Pesti Naplóban* álló jelentéssel, melly tétovázó magával jóltehetetlen hangja miatt «*bővebb értekeződés után*» is, *semmikép nem alkalmas* arra, hogy az ember okos legyen belőle. E kettő egy kútfőből származnék? Lehetetlen! És legyen szabad ismét — mindig egész tisztelettel — kérdenem: hol volt eme — díszkönyvi hang tulajdonosa *annak idejében?* vagy miért jön most vele igazán *post festa?* Mert nincs olly hatalom, melly elhitesse *most már* valakivel, hogy a *díjazott hymnus* nem legroszabb vers a világon, és méltán, a közönség magától az Akademiától vette erre nézve az intést és lökést. — És képzem: Szász Károly is mint elbámult, mint elbámultam én, a díszkönyvi ítéleten! Én részemről nem vártam e magasztalást, melly a történetek után valóságos satyra; nem azon versről: mellyet a M. Akademia, az ünnepély alkalmával szégyenlett, s martalékul vetett, s valljon nem kérddheti-e joggal Szász Károly s az egész világ: hogyan lehet így szolni azon versről, mellyet az Akademia *újra* díjazott? Vagy hogyan *díjazhatta újra* az Akademia azt a verset, mellyről most így szól? Valóban tekintetes ur! *az utolsó tévelygés gonoszabb az elsőnél!*

Én azon urak írásban beadott indokolt véleményét kértem, kértem sokáig, de kérelmemtől ezennel elállok; és nincs melegebb ohajtásom, mint teljes feledékenység versemre, pályázásomra s az akademiától nyert felette szúrós koszorúra. Ugy legyen!

Különben teljes tisztelettel vagyok Hanván mart. 10. 1860.

Tekintetes Titoknok urnak

alázatos szolgája  
Tompá Mihály.

## II. Kain Dávid orvoshoz.

### 1.

Tisztelt Orvos ur!

2 izben kaptam szert: poharamba, azután üvegben. Helyesen-e? Így kellett?

Az utóbbi egyszerre vegyítsem a 12 kis kanál vízbe? Ugy tán hamar elfogy. Hányszor legyen a bevétel napjában? Most eleinte? Később tudom. Éjjel nem aluván. Szabad, kell-e venni?

Tornallyára pár szó tudósítást kérek a távirdán! Csak pár szót Uram! A bámulat egy nemével írom e sorokat, első éjjel 12 óraker! Mióta (3-szor csak) csepjeit szedem: egyetlen rándulásom se volt. Ez csoda. Kicsoda Ön? ez varázslás!

A pár szó útba-igazítást kérve tisztelettel vagyok

Hanva febr. 3. 1868.

alázatos szolgája  
Tomba.

U. i. 1. Magam szenvedem, nőm rosszúl hall. Bevétel előtt s után evésig mi az időköz?

Mely (*sic*) tisztelettel

2. Aranyeres is vagyok, elfeledtem, székemmel fehér nyálka megyen.

3. Még egyet. Vizes umschlag éjjelre a hasra szabad-e? és hát citromot és citrom saftost enni?

Baj a távolság. A szer elfogyását s cúra megállását méltóztassék elő-  
irni s gátolni.

5 óra reggel, 3 hó óta nem aludtam enyit — bár gyenge vagyok!

## 2.

Tisztelt Orvos ur!

Bocsánat: hogy őszintén szólok, de ez mind az okosságoknak mind a  
szükségnek nem csak javallata, de parancsolatja is.

A szert, úgy szólván egészen beszédtem, pár napra való van még;  
de az eredmény nem csak *semmi*, de bajom a naponkénti rosszabbra válto-  
zásban azt a törvényt látszik követni, mit a physical esés, minden perczen  
erősebb, nagyobb.

a jelenségek ezek:

1. Végképeni kimerültség, erővesztés.

2. Oly köszvény, kin: hogy egy kis madárkát sem vagyok képes fel-  
bontani; így van az egész felső része a testnek, vállak, hát, karok sat.

3. Az idegek gyors, erős rángásai

4. és mindenek felett az éjek, az álmatlanság gyilkolnak.

Ezelőtt is volt álmatlanságom, de csupán anyiból állott: hogy fel-  
ébredtem s nem aludtam el többé; most elalszom estve, az álom tart 2—3  
óráig, akkor felébredek oly betegen s töltöm az éjet oly kinok közt: hogy  
állapotom az örültség állapotával határos, szomszédos.

Ime ez nagyítás nélküli leírása állapotomnak. Most már többnyire  
fekszem nappal is, az az feküdném: ha az iszonyú lelki, testi izgatottság  
miatt tehetném azt; 24 órában a 2—3 órai kínos alvás után, nappal se  
tudok aludni. *Ide a 4-ik pontra erőt, segítséget!*

Szédülés, szemkáprázás, nehéz, kínos légzés satb.

Tisztelettel vagyok

Hanván 1868 február 14.

alázatos szolgája  
Tomba Mihály.

## 3.

Tisztelt Uram!

Ez a levél nem lesz egyéb, egyszerű pár szónyi *kérdésnél*, hasonló feleletre-várással. Nem a beteg beszél az orvossal, hanem az ember a férffi, az emberrel s férfival.

Igaz-e Uram: hogy én az ön orvosi segélyét nem kerestem, sem közvetve sem közvetlenül? hanem magától lépett be küszöbömön s *kérelmen* ígért mennyet és földet? Nem a *lényegről* van szó s nem azon fekszik a súly e dologban, hanem a *modoron*; ezt figyelembe vétetni kérem.

Felszólított, lelkemre kötött ön: hogy minden 4—5 napban tudósítsam, hogy szert küldhessen, küldött is egyszer saját kezéből, másodszor Abafalváról, harmadszor Kassáról. Azután a legmélyebb hallgatásba esett, melyet én 4—5 levelemmel sem birtam megtörni.

Uram! nekem tartozni nem tartozik semmivel; de Tompa Mihály nem olyan állást foglal a világon, jelleme, s más tulajdonainál fogva: *hogy vele valaki szóba állni se akarjon*.

Erre kérek felvilágosításul pár szót: Mi ez?

Hanva, Mart. 3. 1868.

alázatos szolgálja

Tompa Mihály.

## 4.

Orvos ur! tisztelt barátom!

Egész életemet úgy töltöttem, hogy az emberek, magam és Isten előtt se kellett pirúlnom soha, mert nem volt ok reá semmi. Most ez megtörtént rajtam: magam és Ön előtt. Nem értettem (pedig lehetett volna oly hiteli, tudományu, renomme-jü és hordozott orvos felől mint kegyed — nem értetem a majd 3 héti nem felelést. Mint Isten angyala jelent meg ön ágyamnál; biztatott, vigasztalt, felemelte lelkemet s egyszerre szó nélkül visszavonulni — látszott, ez zavarba hozott, túlságokra vitt; elhagyatva érzém magamat, az iratta velem azon levelet, mely bizonyosan goromba, vastag, de sértésnek árnyékát se viseli; inkább *epés* és *keserü*. Ha nem hinne, becsület-szavammal (mi lehetlen), bontsa fel, vagy dobja tűzbe olvasatlanul s az Isten megáldandja önt!

Tennap este a I jegyüt kezdettem szedni a két szerből. Vettem 3 szor. Az álmatlanság nem enyhült, de a rángatózásokból egy se volt. Megint csuda, mint a multkor. Ezt folytatom!

Tartson meg ön, tisztelt barátom! szivességében, barátságában!

Hanva Mart 4. 1868.

tisztelője, barátja,

Tompa Mihály.

U. I. Kegyed leánykája milyen idős és hogy hívják? Arczképeimet (kár hogy ifju koromi) most várom. Leányának nevem aláírásával küldeni akarok. Szives választát gyorsan kérem.

## 5.

(Egy távirat márcz. 7-ről, semmi jelentősége sincs. Bocsánatot kér durvaságáért.)

## 6.

Tisztelt orvos ur!

Válaszolok. A szereket kaptam, hiven szedtem. Mindkettőt de inkább az 5-t. A köszvény nálam ez: minden csuklóban, kézujjakban, kézfejtőben, vállcsuklóban, hát és mellben fájdalom, tehetlenség, a fájdalom *változó* időre nagyobb. Tehetlenség a kar- és kézben, húsomat felválni fejemre fővegemet tenni képes nem vagyok. A csuklók dagadtak. Az álmatlanság. Este, estefelé már megülni készül az *álmoosság*; fejem szédül, szemem egy kés foknyi szűkségre (a szempillák t. i.) lecsukódik, álmos homály borítja el, akkor ágyba tesznek, leginkább 8—9 órakor; elalszom s 1, 1½ vagy két óra múlva, minden *ök* nélkül bágyattan, betegen, kábulva ébredek fel, mint a volt részeg, pedig nappal se alszom. Izgatottságom, mely a 3 ik szobában történő szót is meghallja: nem engedné. Ez az álmatlanság.

Különben ma hétfőre viradólag, este 9 órakor lefeküdtem, s elaludtam 12-ig; akkor csak órát néztem meg, szenderegtem 3-ig akkor felkeltem ezt a (bizony gyalázatosan menő) levelet írni; 5 után 6-ig, aludtam. Általában ez a nap páratlan vagy is nem nap, hanem *éj*, felényit szenvedek, szenvedtem, mint máskor. Mit szabad enni? Mézest mákost lehet-e? retket? szabad-e igen gyenge cigarettet színi egyet? ebéd után (egyét vacsora után? Fűszertelen befőtteket eszem, bort nem iszom. Köszvényem *változó* időre rosabbu, étvágyam nagy, de az emésztés nincs olyan jó. Vizeletem veres, vizelésem nem egészen szabad. Nyelvem piros mint a rózsza mindig.

Fejemet, mellemet, hátamat szabad hideg vízzel mosatni? Örömmökre szolgáland arczéppel kedveskedni a kisasszonynak.

Bocsánat e torturaért. Mutatja ez írás-lelkem, idegeim izgatottságát, írni olvasni, sőt a felolvasást hallgatni se tudom *én! én!*

Igaz tisztelettel

mar. 9.

hü tiszteletlje  
betege, barátja, Tompa

U. I. Még egyet a köszvény-miatti daganatokra nézve, melyek a csuklókön vannak. Dagadt biz az minden, csukló, egy kevésé, valahány kézüjj; a kéztő; különösen mostanában; a lábfejet és szárat öszveköttő csukló, alól, dagadtabb; de tán ez a végképi erőveltettség miatt s izgatottság által sürgetett mozgás következése is lehet; a *lábát kivéve*, egy év óta legkevésbé se nőtt sehoh a dagadás; olyan most, mint akkor, csakhogy fájdalmasabb. Néha, véletlen lehajláskor, tüzetes, egyenes szivbe nyilallásaim is vannak.

Mikorra levelemre választ nyerendek 9—10 nap múlik el (most 3—12) addig az 5. járja.

Mellbeli szélszorongásaim is vanak felbőfögés segitve.

## 7.

Tisztelt kedves barátom!

Vettem az új szert s azonnal használni is kezdettem. Miután a másik kettő az 1. 5 elfogyott, s *épen de épen* semmit se használt.

Irok pedig, írnom kell, mert állapotom oly stádiumra lépett, mely közel van a Desperátiohoz, ha meg nem maga az.

Nem említtem a köszvényt csak azt: hogy már délután 6—8 óra tájban iszonyú aléltóság álmodás jön rám, idegrángásokkal, mert ez se mult el: iszonyú *ásítások*, rázkodások közt, fejem szédeleg oly *álmodás* van rajtam: hogy a szót képtelen vagyok kimondani és homályba borúlt szemem annyira öszvecsukódik, az az híja, hogy egy kés foknál nincs nagyobb nyílás, az ágyhoz visznek, lefektetnek, akkor elszenderedem. Ilyenkor például 9 óra este, egyszer felébredek, mintha borzasztó sokat aludtam volna, fáradtan izzadtan, kábultan és akkor 10, legfőlebb  $\frac{1}{2}$  11-re. Azután következik reggelig oly élet, melyet ha Dante ösmer: másképp írja le az elkárhozottak szenvedését. Se fenn lenni, se ülni, se járni, se feküdni nem vagyok képes. Sőt napjában is 10—15-ször lefektetnek s fel kell kelnem.

Eredménydús és szép pályáján látott-e tisztelt barátom ily jelenetet: hogy a legiszonyúbb *álmodás*ban, aludni nem akarásban *álmodtalanság* miatt így szenvedjen a beteg?

Végem bizonyos, de mikor csak ez a kérdés. Vízelletem sárga és nehezen megyen. Székem egy-egy diónyi nagyságú kökemény egymástól külön álló 15, 20, 30 golyóbis, mely kristály nélkül nem megyen el soha.

Étvágyam csudálatosan jó, nyelvem mint a rózsza: oly piros, de azért az étel: (leves, 8 éves gyermeknek se sok, gyenge étel) felfű, szelet csinál, hasamban, mellben, mely széltől a felbőfűgés, könnyítne ha felbőfűgés volna.

Ime tisztelt barátom! Így vagyok én. A mult téli időjárást, midőn eső, szél, borongás váltotta szüntelen egymást még ide gondolva.

Testem viszketegséggel is tele van.

De legfőbb, legiszonyúbb réme, ördöge mindeneknek az *álmodási álmodtalanság*, virasztás, és ezzel összekötött fenébb leirt jelenségek.

Igen boszant: hogy arczképemet Pestről megkapni nem bírom.

Bizalmam nagy kegyedben.

Igaz tisztelője s barátja  
Tompá.

## 8.

Orvos ur!

Tisztelt barátom uram!

Képes lévén végre az Etelka k.-nak az ígért képet megküldeni: szólok egy pár szót is kegyetlen szenvedéseim s a tájékozás érdekében.

Kinom 3 águ mint a vallató korbács. Első ága a *köszvény*, ezt már az unalomig leírván csak emlékezetbe hozom. Nyakszirtemtől talpamig minden csukló, térd, hajlás, váll, vállköz szaggatás, daganat és tehetlenség féksze, a csengetyű zsinort, mely ágyam felett egy arasznyira függ, meghúzni képtelen vagyok. Elég. Csak két új körülményt még. Azt mondám: borult, szeles időre kinzóbb a *köszvény*! Csalódás! A *köszvénykínokban*

töltött éj után hajnal előtt azt kértem cselédemtől: milyen idő lesz! *Mint arany olyan tiszta*, se borulat se *szellő*, ez igaz. Nappal is ől a köszvény, de nem annyira mint éjjel, melynek különösen második fele pokoli, iszonyú izzadás közt felébredek, nem bírva megfordulni, felkelni, be vagy ki, takaródní.

Másik a idegrángatózás, de itt is semmi *observatio*, okoskodás nem igazít el, néha 10—15 egy nyomra, oly fokban, hogy felvetődni látszom. Máskor kisebb mértékben (azután néha éjjel mindig kegyetlenebb ez is) órákig nem.

Végre az *álmodásban* való *álmatlanság* miatti kínok; irtam róla eleget. Csak azt teszem még hozzá: hogy ma márt. 19-én viradtunk vagy megviradtunk, este elaludtam 9-kor felébredtem 12-kor ismét elaludtam, azután 3-kor ismét felébredtem, most 4 óra mult hetek óta nem történt: hogy ágyamat elhagyni ne kellett volna, csak az éjjel éreztem álmanak is nemi üdítő hatását, vagyis éreztem volna, az iszonyú köszvény kínok nélkül.

A szert szorgalmasan szedem 4 óránként a P. betűt. Talán remélhetek?

Nem merem most vállamat hideg vízzel mosatni, csak arczomra és fejemre szorítkozom *más által*. Csizi vizet, jódos, légymeleg vagy épen nem hideg csizi vizet javaltak, a fajós tagokra, de természetesen van annyi eszem: hogy a Kain orvos keze, alatt (de senkié alatt se) kuruzslásra nem hajlok.

Szabad-e nagyfény időben kimenni? s ha szél nem fúj?

De elég! ajánlom nyomorúságos állapotomat

A szert éjjel is szedem, helyesen-e?

Hanva, mart. 19. 1868.

igaz tisztelője

Tompa Mihály

9.

Tisztelt Orvos ur!

A folyadék első fele elfogyván: a por felét, az az egyik papirt olvasztottam fel s szedtem pontosan, az utasítás szerint.

Fájdalom, hogy nemcsak egy hajszálnyival javulás, könnyülés nem következett, de bajom oly fokra pontentiroztatott, melyben már csak két ut áll a nyomorult beteg előtt: t. i. a megtévelyedés, vagy az öngyilkosság írja.

Gyakran leírtam: hogy nappal se állni, se ülni, se fektüdni, se mozogni nem vagyok képes 5 percznél tovább. Azután hogy estefelé már az erő végkimerültsége, a szem elhomályosulása, a tagok reszketése között visznek az ágyba; elalszom, és ez az álom hajnali: a tetszhalálhoz, teljes, kínos tudatával annak: hogy élünk, teljes érzésével annak: hogy nyilatkozni nem bírunk, s az ily állapot, az *alvás* legkisebb nyugalma s áldása nélkül foly, s az 1—1 $\frac{1}{2}$ , 2 órai ilyen létezés az örökkévalóság hosszúságát ölti magára.

Ekkor felébredés történik, felriadás inkább, *izzadtam*. Az izzadás alatt ne méltóztassék rendes állapotot érteni, mint az érzelem e kifejezésének tulajdonit, hanem olyat: midőn valaki a kádfürdőből kilép, s ünge, lábbelije testéhez van ragadva. Ez az izzadás maró, égető, forró s az üngváltotzatásnál egyszerre jéghideggé fagy. Azután ismét kezdődik; nőm, hügom, nőcselédem nem bírnak megtörölni, mint az apró seréttel átlótt tömlőből omlik belőlem a verejték.

Ehez jön az idegrángás, minden pauza nélkül oly mértékben: minő a kötél által kivégzettek végső rándulása lehet.

Minden tagot, csuklót, csontot egész testemben daganat borít, s oly pokoli fájdalom (a hasznavegtlenség mellett) mint a kit veszett ebek marczonganak, testem borítva viszketegséggel; vizeltem bűdösebb sárgavörösebb a beteg marháénál s oly kinnal megyen el, oly lassan tudok tőle megszabadulni, mint a stricturában szenvedő, vagy 80 éves agg. Lélekzetem, mellem állapota róla szólhatáson alól.

Ime tisztelt Orvos ur! én végtelenül le vagyok kötelezve jó indulatáért, s azon szíves igyekezetért: meggyógyítani engem, vagy legalább fél,  $\frac{1}{4}$  emberré tenni; de a törekvést hasonlóknak tartom: a mythosbeli földi titánok eget ostromló törekvéséhez.

Itt az emberi képesség, a tudomány elérte a *non plus ultrát*. Ha jönnek látandja ó tegyen még kísérletet, mely bár hasonló leend ahoz, midőn az orvosok honczkással kezőkben vizsgálják: *mi baja lehetett ennek az embernek?* de ráállott, hiszen másutt még ennyi remény sincs.

Tisztelettel s végemért imádkozva a természethez, vagyok, vergődöm Hanván mart végén 1868

igaz tisztelője  
Tompá.

10. (Távirat).

Kain orvosnak

Kasán (!)

Dávidom! lassan mégis üdülök, tavaszra fényképezek. Kegyeskedjél fényképezéshez elkerülhetlen néhány cseppnyi cyankalit küldeni rögtön  
Tompádnak.

(A távirat feladási ideje 1868. April 11.)

11.

Kedves barátom!

Becsületemre fogadom, hogy minden rendelkezésed szerint leend, pontosan, rendesen.

Kedves leányodnak 3 utolsó versemet küldöm, e szellemdús gyermek érteni fogja.

Köszönöm az alsó köntösöket, bizony ebben a beteg test, sokkal jobban érzi magát.

Teljes és igaz tiszteletem mellett vagyok

Hanván apr. 15 868.

tisztelő barátod s beteged  
Tompá Mihály.

12.

Tisztelt kedves barátom!

Igen jól esett a kedves Etelka aczélmettszettel versenyző leírásából — a tied mellett — olvashatni, hogy némi örömet szereztem küldeményemmel. Isten tartsa meg őt. Senkinek se adtam szívesebben, legyenek meggyőződve atya és leány.

Nem tudósítottalak kedves barátom az igaz, de ez a legszemélyesebb okból történt. Rendelésed ez volt: 15 csepp, minden 4 órában egy kávéskanállal, akkor még csak két napja volt, hogy szedtem, hiszen ma is még csak kilencz napja, pedig a csepp 40—50 körül levén, napjában 4-szer véve 36 csepp. Azután mondád: beszédés után 3 nap pauza. Nem akartam antici-pálni a dolgot. Úgy! hát éjjel szabad-e venni?

Most frok. De Istenem alig merek hozzáfogni, mert állapotom mit se javult. Röviden leírom:

1. Az álmatlanság nagy, 24 órára egy fél óra, estve mindjárt e kevésből oly iszonyú hőség, lángbaborúltság, omló forró, maró verejtékezés között ébredek fel: hogy nincs toll festésére.

2. Etetnek, öltöztetnek, vetkeztetnek az iszonyú köszvény, csukló köszvény miatt.

3. Ehez jött legujabban olyan bőrvizsketegség mely ripacsossá tette a testet mint a sárgadinnye héját, és oly kínokat okoz, mintha az ótestamentomi bélpoklosság, mely mint én laicus ember tudom, bőrbetegség volt, a mellett kútegek is vannak.

4. Az idegrángatózás 40—60 egymásutáni úgy, hogy karos székemben egész testem két újnyira vetődik fel, és a lelkem is reng.

5. Pontosán, lélek szerént jártam el. Isten nem akarja se gyógyulásomat, se elmúlásomat.

6. A nyálkás nyáladék, mely sűrű torkomban: megfojtással fenyeget, úgy hogy az örök krákogás, torokfájást idéz már elő.

Ime tisztelt barátom! Nem kimélhettem szíves igyekezetedet, nyomorúságomon testvériesen függő és segíteni akaró tudományodat, mert a valóság elmondása nélkül, mindkettőnket megeseálnám.

Hanva ápr. 23. 1868.

Szerencsétlen beteg barátod  
Tompa Mihály.

U. I. Nézd meg ezt az írást, levelet, ez a Tompa írása; nem vagyok képes, se gondolkodni, se az eszme leírását elvárni türelemmel, idegeim pedig ily vonásokat tesznek. Óh jaj!

### 13. (Távirat.)

Kain orvosnak Kassán.

Levélpótlékom. Ujabb rendkívüliség állott be. Evés tortura, minden nyelvésém szédület, lélekzetfennakadás, reszketéssel esik.

Huszonnégyórai evedelem nyolcz tíz latnyi.

(Távirat kelte. April 20. [1868])

Tompa.

### 14.

Kedves Dávidom.

Táviratomat vedd szóról szóra. Minden a superlativusi grádust érte el, köszvény, álmatlanság, idegrángás, ez különösen mesés: felszámítottam 5 percz alatt 100 volt 2 ujnnyira kapva fel testemet az ágyon.

U. i. Csere, tévesztés van. Ez ahoz jött, lehet, nem kellett, enyém szintűgy. Még üngöket nem kapok utánvételt nem fizetek.

Csókollak

hived barátod  
Miska.

15. (Távirat.)

Kain orvosnak

Kassán.

Tegnap éjém olyan, mai idegrángástalan. Csodálatos! elviselhetlen főszenvedéseim: köszvényes csuklófájdalmam el nem mult, viszketegség, álmatlanság.

Intézkedjél belátásod szerint.

Tompa.

(A távirat kelte: máj. 20. 1868.)

16.

Tisztelt barátom!

Kaptam a szereket, rendelésed szerint fogok eljárni. Forduló postával a 12 forintot küldendem, mely kijelölve van, nagy köszönettel.

tisztelő barátod  
Tompa.

Közli: HELLEBRANT ÁRPÁD.

## AMADE LÁSZLÓ TANULÓÉVEIHEZ.

Amade László életrajzát Négyesy László írta meg ezelőtt egy emberöltővel.<sup>1</sup> Iskoláztatásáról annyit tud, mint Toldy Ferencz.<sup>2</sup> Amade tanulmányait részint a jezsuiták nagyszombati *egyetemén* végezte, hol 1722-ben egy latin vitabeszédet mondott el nagy hatással, részint pedig Gráczban, a hol 1725-ben a filozofia doktorává avatták. Iskolázásának adatait azóta a Vég hely-hagyatékából megszerezte Vértesy Jenő.<sup>3</sup> Azonban szerinte is Amade Antal «rajta volt, miszerint ember legyen a fiából. *Nagyszombatba küldte tanulni a jezsuitákhoz, majd Gráczbba.*» Pedig nem ismeretlen, hogy Amade László Győrött járt iskolába a jezsuitákhoz. Már Acsay Ferencz közölte *A győri kath. főgimnázium története cz.*, Győrött, 1901-ben megjelent munkájában (143. l.); de jóllehet «a gimnázium nevesebb tanítványai» között említi Amade nevét, a tudományos világ figyelmét ez az adat elkerülte. Csak Jablonkay Gábor említi *Taxonyi János élete és erkölcsstanító példatára cz.* könyvében, hogy Taxonyi idejében Amade az iskola tanítványai között volt.

A *Catalogus Discipulorum Jaurinensis Gymnasii Societatis Jesu 1669—1738*,<sup>4</sup> adatai a következők:

<sup>1</sup> Amade László versei. (Olcsó Könyvtár) Budapest, 1892. Bevezetés.

<sup>2</sup> A magyar költészet kézikönyve, Budapest, 1876.<sup>3</sup> I. 315.

<sup>3</sup> Adatok Amade László életéhez. IK. 1902. 77. l.

<sup>4</sup> Boros Alán győri főgimn. igazgató volt szíves rendelkezésemre bocsátani.